

Muslimska brödrskapet i Egypten

Introduktion

Vilken roll spelar de "islamistiska" rörelserna i arabvärlden, hur stort är deras inflytande och vad strävar de efter? Välgrundade svar på sådana frågor är viktiga för att man ska kunna förstå utvecklingen.

I fallet Egypten representeras dessa strömningar främst av det Muslimska brödrskapet, en rörelse som har närmare ett sekel på nacken. Det är en välorganiserad rörelse med massinflytande, som bl a bygger på ett omfattande socialt arbete. Det har en lång historia av kamp mot makthavarna i Egypten, men också mot arbetarrörelsen och andra sekulära strömningar.

Under upproret intog Muslimska brödrskapet till en början en ganska försiktig och avvaktande hållning, men deltog aktivt på slutet. Idag samarbetar de dock med militären för att stoppa upp och förhindra att revolutionen radikaliserar. De utgör en tillbakahållande kraft som är ute efter ökat inflytande i den existerande statsapparaten, inte att radikalt förändra den. Detta är ett uttryck för att tongivande krafter inom Muslimska brödrskapet intar konservativa ståndpunkter i många politiska, religiösa och sociala frågor.¹ Samtidigt finns dock bland dess yngre medlemmar en mer radikal och progressiv falang, vars styrka dock är svår att uppskatta.

Flera bedömare menar att det Muslimska brödrskapet liknar det regeringsbärande partiet i Turkiet, Rättvise- och utvecklingspartiet (AKP), som är ett konservativt, men ganska moderat och tolerant muslimskt parti, besläktat med de kristdemokratiska partierna i Västeuropa. En kännare av arabvärlden som Gilbert Achcar menar dock att det Muslimska brödrskapet är fundamentalistiskt och mycket reaktionärare än det turkiska AKP. Han hävdar vidare att USA:s politik i Mellanöstern går ut på att sluta allianser med reaktionära muslimska partier (för att förhindra en radikalare utveckling).²

Uppenbarligen är det viktigt att närmare studera Muslimska brödrskapet och liknande rörelser. Följande artikel som har över 15 år på nacken, tecknar en bakgrund.

Den som vill veta mer om Muslimska brödrskapet, hittar en intressant material i Per Björklund, *Arvet efter Mubarak* (2011), som innehåller ett särskilt kapitel (kap. 9) om brödrskapet, samt Mattias Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan: globaliseringen och framväxten av politisk islam* (2005), som utförligt beskriver rörelsens uppkomst, teoretiker och program.

28/8 2011

Martin F

---

¹ Brödrskapet ska dock ej sammanblandas med de mycket extremare "salafisterna", som har band till Al-Qaida och bl a gjort sig kända för bränna kyrkor och utföra andra våldsamma angrepp på den kristna minoriteten i Egypten (kopterna), inklusive mord.

² Se [Revolutionen har bara börjat](#) som är en intervju med Achcar om utvecklingen av den arabiska revolutionen.

Ur *Fjärde Internationalen* 1/1994

Nawal El Saadawi & Sherif Hetata

Det muslimska brödrskapet i Egypten

Vi hukade oss med korslagda ben på taket på ett stort vitt hus i El Helmeya El Guedida-distriktet i Kairo. Runt omkring oss kunde vi skymta rader av ansikten med knappt skönjbara anletsdrag i det fladdrande fackelskenet, unga och skäggiga eller beslöjade, riktade uppåt i koncentrerad uppmärksamhet på överledaren Hassan El Banna när han fortsatte tala på sitt ganska retoriska men stundom osammanhängande sätt.

Andra såg ut att vara djupt försjunkna i sina egna tankar, med sänkta huvuden och blicken långt borta, liksom de flesta som tillbringar sina liv i bön och rabblar verser om Gud.

Det var en klar natt sommaren 1945, någon gång under fastemånaden Ramadan. Hassan El Banna, en kortvuxen man iklädd kostym, med röd fez på huvudet och ett radband dinglande i ena handen, stod i förgrunden. Det var då det muslimska brödrskapet började få ett verkligt inflytande på egyptiernas liv.

Det muslimska brödrskapet bildades 1928 av skolläraren Hassan El Banna. Han inledde sina *da'a*, eller predikningar i staden Ismaileya, bastion för *Suez Canal Company* och de brittiska ockupationstrupperna. Brödrskapet tog bildligt talat sin början i "fiendens lejonkula", en detalj som kanske är värd att uppmärksammas.

Efter andra världskriget växte det muslimska brödrskapet snabbt och fick halvöppet stöd av britterna och kung Farouk för att bli en kraft som kunde utmana den nationella befrielseörelse som leddes av Wafdpartiet eller få den att ändra kurs.

Vid universiteten och skolorna bemötte brödrskapet slagorden om nationellt oberoende och demokrati med paroller mot alkohol, för "moralisk" upprättelse och behovet av att lyda härskaren (kung Farouk) och dyrka Allah. "Gud är stor" löd deras stridsrop, och för att få oss andra att förstå det slog de de studenter som råkade tillhöra Wafdpartiet, någon nationalistisk grupp eller vänstern, med järnkedjor eller skar dem med långa krokiga knivar.

Koalition

Tillsammans med den halvfascistiske *Misr El Fatta* (Den unge egyptiern) och den reaktionära politiska gruppen *Gabhaat Mist* (Egyptens front) ledd av All Maher Pacha, känd för sina täta kontakter med kungapalatset, bildade brödrskapet en koalition mot Wafd och andra nationellt demokratiska eller vänsterrörelser.

Efter det arab-israeliska kriget 1948, där brödrskapet kunde träna och beväpna en militär gren, försökte de för första gången ta makten. De mördade premiärministern Nokrachi Pasha sedan han olagligförklarade deras rörelse som börjat delta i olika terroristangrepp. Regimen hämnades genom att mörda Hassan El Banna.

När den så kallade Officersrörelsen utmanade kung Farouks makt i juli 1952 och steg för steg övertog regeringsmakten från den gamla härskande makten, flirtade muslimska brödrskapet med dem i hopp om att få spela en ledande roll och eventuellt också ta den fullständiga kontrollen över revolutionen. 1954 vred Nasser makten fullständigt ur Naguibs, det revolutionära rådets kortlivade presidents, händer. Naguib hade då i ett försök att stärka sin ställning och uppfattningar frambesvärjt stöd från styrkor inom armén, de gamla politiska partierna och det muslimska brödrskapet.

Med makten slutgiltigt i sin hand var Nasser fri att inleda förhandlingar med britterna om ett tillbakadragande av deras trupper som en del av ett nytt avtal som betonade Egyptens självständighet och innebar att alla återstående band till kolonialväldet klipptes av. Det muslimska brödraskapet inledde efter en tid parallella hemliga samtal med britterna, kanske som en utpressning mot den nya regimen men också för att ersätta Nasser som samtalspartner och framställa sig som en alternativ kraft. När Nasser slog tillbaka mot deras rörelse försökte de mörda honom i Alexandria sommaren 1955 medan han talade till en kvarts miljon människor på det stora El Mancheya-torget.

Utnyttja

Detta innebär inte att den islamiska politiska rörelsen saknar folkligt stöd eller att den inte har någon potential som befrielsekraft. Däremot har de flesta om än inte alla ledare ända sedan organisationen bildades tenderat att utnyttja anhängarnas patos för syften som har litet eller oftare inte någonting alls att göra med de förhoppningar som majoriteten av Egyptens folk har: verkligt oberoende, social rättvisa och demokrati — förändringar som skulle leda till ett bättre liv.

Det skulle stå klart att religionen, framför allt i samhällen där den ekonomiska, sociala och demokratiska utvecklingen hejdats av kolonialism, nykolonialism och de korrupta enväldiga regimer som är beroende av dem, har varit och fortfarande är ett lämpligt verktyg att vilseleda massorna. De brittiska kolonialherrarna och de korrupta härskande klasser som samarbetade med dem såg att de politiska religiösa rörelserna var en mäktig kraft med ett folkligt stöd som kunde kanaliseras och tjäna deras syften.

Ledarna för denna mäktiga och explosiva rörelse frestades emellertid alltid så snart tillfälle bjöds att ta över makten direkt. Det var vid sådana tillfällen som de öppet kom i konflikt med de härskande regimerna.

Sadat vid makten

När Sadat kom till makten i Egypten efter Nassers död, framstod han snart som en härskare som hade andra åsikter och representerade andra intressen än Nasser och hans närmaste hade gjort. För honom låg Egyptens framtid fästad vid ett fullständigt beroende av USA, den kapitalistiska världsmakt som ersatt den brittiska och franska i Mellanöstern efter Storbritanniens, Frankrikes och Israels invasion av Egypten i oktober 1956.

Denna nygamla vision förutsatte en fred med Israel och en helomvändning av den ekonomiska och politiska strategi som följts i försöken att utstaka en medelväg mellan kapitalism och socialism, mellan USA och Sovjetunionen, mellan västerländsk demokrati och ett envælde baserat på ett enpartistystem och arabisk enighet.

Marknadsekonomi

För Sadat låg lösningen på Egyptens problem inte i en planerad ekonomi utan i en marknadsökonomi, som gav konkurrens fria tyglar. Även när följden — oavsett den officiella politiken — blev att de rikaste och mäktigaste steg allt högre över dem som bara hade några eller inga pengar eller makt. Även när det innebar att den stora fisken åt den lilla och att gapet mellan såväl de rika och de fattiga som mellan män och kvinnor ökade. Även när det innebar att den brittiska kolonialismen ersattes med en allt större ekonomisk och militär makt för USA och ett större egyptiskt beroende av Västvärlden. Även när det medförde ökad frihet för spekulanter och mäklare på industri- och jordbruksproduktionens bekostnad och en skenande

utlandsskuld. Även när det innebar att Nassers anti-demokratiska politik ersattes av andra anti-demokratiska åtgärder som doldes bakom flerpartisystemets tunna slöja; ett system som kontrollerades av ett litet fåtal vilka dansade till det styrande och manövrerande majoritetspartiet — samtidigt som den tidigare delvis kontrollerade korruptionen nu blev ohämmad. Även när det för palestinierna, syrierna, jordanierna, libaneserna, egyptierna och alla araber innebar att alla förhoppningar om en arabisk enighet och därigenom en mer rättvis fred med Israel grusades.

Sadat måste övervinna alla motståndare. Efter att ha döpt om sig till Al Raiss El Mouimin, vilket betyder Den troende presidenten, försökte han sig återigen på att blåsa liv i den islamiska politiska rörelsen för att utnyttja den i kampen mot den opposition som Nasser-anhängare, nationalister, progressiva, liberaler och vänsterrörelser stod för.

Återigen blev den islamska politiska rörelsens anhängare synliga, de unga männen lät skägget växa och kvinnorna försvann bakom slöjorna. Slogorden ”Gud är stor” eller ”Islam är lösningen” målades åter på murarna eller ropades ut i mikrofonerna.

Stora förändringar

Den här gången hade det emellertid skett stora förändringar; en större komplexitet, sofistisering och mer våld. Rörelsen verkade ha splittrats. Å ena sidan fanns ett otal radikala grupper som Jihad och Al Gam'a a El Islameya som talade om och utövade terrorism.

Å den andra fanns en mjukare ”moderat” huvudströmning, det muslimska brödrskapet. De hade lärt sig av historien och var nu redo att delta i valen, infiltrera utbildnings-, kulturella, informations- och andra institutioner, administrationens centrala och lokala nivåer, parlamentet och domstolsväsendet.

De upprättade också ett socialt servicenätverk. Det mest betydelsefulla var att många av brödrskapets medlemmar som arbetat i gulfstaterna och gått i frivillig exil hade lärt sig hur man gör pengar och förstått betydelsen av en ekonomisk bas uppbyggd av ett nätverk av banker med arabiska, islamiska och internationella förbindelser. När allt kommer omkring hade många araber både historiskt och på senare tid varit förslagna handelsmän.

De islamska fundamentalister som inte brydde sig om konst eller kultur eller planetens framtid passade väl in i en ekonomi uppbyggd på mäkleri, handel och spekulation. De fann sig väl tillrätta i en världsordning och ett nationellt eller regionalt system där där spelet gällde pengar, förutom sidogrenarna droger och vapen. Varför inte? ”Gud förlåter alla synder utom den att tillbedja någon annan Gud.”

Fördelade roller

På så vis fördelades rollerna. Det muslimska brödrskapet hade inte längre behov av en militär gren. De andra ”radikala terroristiska islamska grupperna” kunde kasta sina bomber för deras räkning. På så vis bar de inte något ansvar. Deras roll var viktigare och mer strategisk. De stod för ideologin och framställde sig själva som en modererande kraft inför regeringen och alla andra. Bara om de kom till makten kunde de ta itu med fanatikerna och rädda oss från dem. De kunde skaffa tillbaka vår förlorade trygghet, vår försvinnande stabilitet och rädda oss från kaos.

Samtidigt som radikalerna kastade bomber och undergrävde ekonomin, kunde det muslimska brödrskapet närma sig makten genom att steg för steg utvidga sin bas inom regeringsinstitutionerna och myndigheterna, däribland Al Azhar.

Men deras plan grusades för en tid. Allteftersom de blev starkare, växte deras motstånd mot Sadat, som hade frambesvärjt dem, enormt. Den växande oppositionen i landet hotade Sadats herravälde. 5 september 1981 greps han av panik och arresterade alla oppositionella partier och grupper i en omfattande razzia — 1352 människor greps på 36 timmar.

Anden ur flaskan

En månad senare, 6 oktober 1981, släpptes den islamska anden ut ur sin flaska och mördade sin herre när han inspekterade sina trupper. Men det var bara ett tillfälligt steg tillbaka. Den nye presidenten Mubarak släppte två månader efter att han tagit makten alla dem som Sadat hade fängslat fria.

Men allteftersom tiden gick stod det klart att hans politik inte skiljde sig särskilt mycket från Sadats. ”Liberaliserings”-processen fortsatte snabbare under Världsbankens vakande öka och genom långivarnas påtryckningar. Priserna fortsatte att rusa i höjden och inflationen var det monster som åt upp de magra förtjänsterna hos en befolkning som tvingades importera det mesta av vad de behövde i stället för att producera och arbeta, vilket alla mänskliga varelser föredrar.

Regeringen fortsatte att stödja den islamiska politiska rörelsen på många sätt samtidigt som de bemötte Saudi-Arabien och de övriga golfstaternas påtryckningar, i synnerhet sedan gulfkriget eliminerat allt motstånd från bl a Irak.

Olja

Kanske kunde oljeländerna lockas att investera: Men den förhoppningen har inte förverkligats annat än i mycket liten skala. Regeringarna i de stora oljeproducerande länderna är själva skuldsatta och det är bara det privata kapitalet som har pengar att investera. Hittills har det varit mycket tveksamt och långtifrån fyllt behoven annat än när det gäller mat och kläder för de rika, luxuösa byggnader och hotell och spekulation i utveckling av städerna och valuta-handel. Allt det som förvärrar tillståndet, marginaliserar de fattiga och kvinnorna, för dem mot avgrundens rand och tillfredsställer de rika.

Religionen har verkat och verkar fortfarande som en sorts kassavalv så att regimen samtidigt kunnat klema bort och hålla tillbaka den islamiska politiska rörelsen. Men regeringen har tappat mark. Fundamentalisternas nya strategi har varit lyckad. De har tjänat på inflationen, men också på västvärldens helhjärtade politiska uppslutning bakom Israel — den ena arablandet efter det andra har tvingats ner på knä och dragit åt de ekonomiska tumskruvarna.

Den politik som den egyptiska regimen följt under Sadat och Mubarak har till stora delar stötts av USA och andra västmakter. De islamiska politiska rörelserna utnyttjades för att slåss i kriget i Afghanistan och försågs med pengar och vapen från Saudiarabien och Pakistan och med teknisk assistans från CIA och andra. De mest fanatiska och terroristiska grupperna, som Al Jihad och Al Gama'a El Islameya, Sheik Omar Abdel Rahman fick sin tillflykt. Rahman, den andlige ledaren för Al Gama'a El Islameya som arresterades i sitt hem i New Jersey i samband med sprängladdningen mot World Trade Center i New York var aktiv under kriget i Afghanistan.

Armén

I dag känner sig den islamiska politiska rörelsen stark nog att verkligen utmana makten. Om de ska lyckas eller ej beror på många faktorer, inte minst på hur armén ställer sig — den

sittande regeringen har gjort mycket för att vinna den på sin sida.

15 juni 1991 upplöste den egyptiska regeringen De arabiska kvinnornas solidaritetsorganisation, som vi bildade i april 1982 tillsammans med en grupp arabiska kvinnor och män. Det var kulmen på de systematiska angrepp som de olika islamiska politiska grupperna, Saudiarabien och olika regeringsinstitutioner riktat mot vår organisationen och dess grundare.

Kvinnors rättigheter och kvinnorörelsen har alltid betraktats som någonting fruktansvärt av de islamiska politiska rörelserna och av Al Azhars stadiga religiösa institutioner. Det är bara en liten minoritet bland de progressiva islamiska intellektuella och tänkande som visat sympati kvinnors kamp för sina rättigheter.

En av dem, Farag Foda, mördades av en terroristgrupp den 8 juni 1992. Men många andra intellektuella och oberoende tänkare hotas av samma öde. Åtskilliga akademiker, journalister och författare har mördats i Algeriet. Namnen på dem som hotas figurerar på olika dödslistor som sprids i Egypten, Jemen, Sudan, Algeriet, Jordanien och Saudiarabien.

Det paradoxala är att många av dem skyddas av livvakter som är anställda av just den regering som de är motståndare till. Fundamentalisterna har infiltrerat regeringsadministrationen också den del som ansvarar för ordning och säkerhet. Det är knappast en angenäm tanke för dem som beskyddas och som har den dubbla uppgiften att bekämpa såväl fundamentalisterna som regeringen, som de står fullständigt främmande för.

Den fundamentalistiska rörelsen i Egypten kan inte analyseras eller studeras om vi inte samtidigt ser på den internationella politiken, i synnerhet västmakternas, som har ett starkt inflytande i Mellanöstern.

Maktspel

Det är också viktigt att komma ihåg hur de har utnyttjats som ”alternativa” eller ”påtryckar”-grupper i det maktspel som snurrar kring kontrollen över oljan och arabregionens framtid. Inte heller ska vi glömma hur dagens världsordning lett till ökad fattigdom i ”Tredje världens” länder, däribland Egypten, eftersom det ger ett välkommet bidrag till dem som förklarar att ett återvändande till Gud kan lösa alla problem.

När vi bedömer fundamentalismen får vi inte glömma bort att många av de korruperade och bakåtsträvande arabregimerna suttit kvar vid makten med stöd från väst, eller att en stor del av den fundamentalistiska politik som härjar i staten Israel och förespråkas av judiska religiöst-politiska rörelser bidrar till att de fundamentalistiska rörelserna i regionen far spridning.

Politiken har ibland inneburit ett direkt samarbete med islamiska religiösa rörelser som Hamas, som verkar i de territorier som ockuperats av Israel sedan kriget med Egypten 1967. Samarbetet utnyttjades en gång i tiden för att kontra den palestinska befrielseörelsen PLO. I dag, efter undertecknandet av ”Fredsfördraget”, eliminerar Israel Hamas.

Fundamentalismen är absolut inte bara ett politiskt-religiöst fenomen som hör samman med Islam och araberna. I dag bevittnar vi hur fundamentalistiska rörelser som använder sig av religionen växer sig starkare, oavsett om det är islam, judendom, kristendom, hinduism eller någon annan. Religiösa fundamentalistiska rörelser har stärkts i många delar av vår ”post-moderna” värld också i den ”Första världens” västländer.

Ur *International Viewpoint*, nr 257, juni 1994

Översättning: Lars Gus Kaage